

Phương pháp và thủ pháp dạy văn học Nga cho sinh viên chuyên ngữ

Nguyễn Thị Cơ*

*Khoa Ngôn ngữ và Văn hóa Nga, Trường Đại học Ngoại ngữ, Đại học Quốc gia Hà Nội
Đường Phạm Văn Đồng, Cầu giấy, Hà Nội, Việt Nam*

Nhận bài ngày 09 tháng 5 năm 2012

Chỉnh sửa ngày 25 tháng 6 năm 2013; Chấp nhận đăng ngày 16 tháng 8 năm 2013

Tóm tắt: Trong bài viết này, tác giả giới thiệu một số phương pháp dạy văn học Nga đã được tác giả sử dụng và kiểm chứng trên đối tượng sinh viên chuyên ngữ như: phương pháp đọc sáng tạo, phương pháp luận giải vấn đề, phương pháp tự nghiên cứu, phương pháp phiên bản. Đi kèm với mỗi phương pháp là các thủ pháp hiện đại, mới mẻ, phù hợp, giúp sinh viên chủ động, sáng tạo trong học văn học, củng cố và phát triển kỹ năng đọc, thu nhận kiến thức và tri nhận cái hay, cái đẹp của văn bản nghệ thuật.

Từ khóa: văn học Nga, phương pháp đọc sáng tạo, phương pháp luận giải vấn đề, phương pháp tự nghiên cứu tác phẩm, phương pháp phiên bản, thủ pháp

1. Đặt vấn đề

Dạy văn học Nga cho sinh viên chuyên ngữ ở Việt Nam không chỉ giúp sinh viên làm quen với các quan niệm thẩm mỹ học phong phú của văn học Nga mà còn giúp họ làm quen với lịch sử, văn hóa của nước Nga, tâm hồn Nga và những đặc trưng cơ bản của dân tộc Nga. Do đó việc dạy văn học Nga, một mặt, góp phần mở mang kiến thức về thẩm mỹ học cho sinh viên Việt Nam, mặt khác, phát triển sự cảm nhận văn bản văn học nước ngoài, hoàn thiện kỹ năng nắm vững và sử dụng tiếng Nga của họ.

Chính vì lẽ đó, văn học Nga là phương tiện quan trọng trong việc dạy-học tiếng Nga. Để

giúp sinh viên phát triển năng lực cảm nhận văn bản văn học Nga một cách sâu sắc, sáng tạo và tích cực hơn, giáo viên cần phải ứng dụng những phương pháp, thủ pháp dạy học tiên tiến, hiện đại, phù hợp với đặc thù của sinh viên, đáp ứng nhu cầu tự học, tự nghiên cứu của họ. Trong bài viết này, chúng tôi đề cập đến một số phương pháp và thủ pháp dạy văn học Nga đã được chúng tôi sử dụng và kiểm chứng trên đối tượng sinh viên chuyên ngữ.

2. Phương pháp đọc sáng tạo

“Phương pháp đọc sáng tạo là bước đầu tiên trong cảm nhận văn bản văn học” [1]. “Đọc văn bản văn học đòi hỏi sự chú ý cao độ tới từ ngữ, câu văn và nhạc nhịp. Đọc là sự tái tạo sinh

*ĐT: +84 - 1689593589

Email: binhco1960@yahoo.com.vn

động và sự tưởng tượng sáng tạo, kích thích tư duy hình tượng, phù hợp với những xúc cảm của người đọc” [1]. Vì vậy, “cần phải dạy sinh viên biết lắng nghe và hiểu ngôn ngữ nghệ thuật, đánh giá và cảm nhận chúng” [2], bởi vì, cảm nhận nghệ thuật, trải nghiệm thẩm mỹ học là giai đoạn đầu tiên và cần thiết trong hiểu biết mang tính khoa học về văn học.

Phương pháp đọc sáng tạo được hiện thực hóa với sự trợ giúp của các thủ pháp: đọc diễn cảm của giáo viên, đọc của nghệ sỹ, bình những trích đoạn kịch với sự thể hiện của các nghệ sỹ (trong những đoạn băng, trên đài và vô tuyến truyền hình); dạy sinh viên đọc diễn cảm, đọc bình chú tác phẩm văn học (thơ ca) hay một đoạn văn bản của giáo viên, bảo đảm sự cảm nhận đúng, sâu lắng và xúc cảm hơn; tọa đàm nhằm xác định xúc cảm tự nhiên của sinh viên khi đọc tác phẩm văn học; lời của giáo viên hay đàm thoại sau khi nghiên cứu tác phẩm nhằm tích cực hóa những trải nghiệm nghệ thuật của sinh viên.

Những thủ pháp trên được sử dụng nhằm làm rõ đặc trưng tư tưởng nghệ thuật, vấn đề nghệ thuật, đạo lý, chính trị, xã hội mà tác giả đặt ra trong tác phẩm.

Phương pháp đọc sáng tạo thúc đẩy sự phát triển tư duy quan sát, khả năng cảm nhận những hiện tượng của cuộc sống, khả năng tìm kiếm những từ phù hợp để diễn đạt, chuyển tải cảm tưởng của họ bằng cách hoàn thành các loại bài tập khác nhau do giáo viên đưa ra.

Những thủ thuật kể trên liên tác các hoạt động khác nhau của sinh viên: đọc tác phẩm văn học ở nhà và ở trong lớp, đọc diễn cảm, đọc thuộc lòng, lập dàn ý, đặt tiêu đề cho những đoạn văn, kể lại tác phẩm, phân biện hoặc viết về một tác phẩm cụ thể.

Mỗi thủ pháp do giáo viên áp dụng cần phải tương ứng với một hoạt động của sinh viên

nhằm kích thích khả năng sáng tạo trong học văn học của sinh viên.

Khi điều khiển các hoạt động của sinh viên, giáo viên cần giúp họ nắm vững được các kỹ năng, kỹ xảo trong từng lĩnh vực hiểu biết cụ thể.

3. Phương pháp luận giải vấn đề

“Việc khám phá tác phẩm văn học nghệ thuật thường có mối liên hệ với suy ngẫm, giải quyết những vấn đề nảy sinh, những vấn đề về đạo lý, nghệ thuật và xã hội”[1].

Giáo viên bằng những kinh nghiệm, thủ thuật cần giúp sinh viên nắm được vấn đề chính, tìm cách để giải quyết chúng, dạy họ phân tích tác phẩm văn học, hiểu được tác phẩm, dạy họ cách suy tưởng và trình bày những suy nghĩ của mình bằng hình thức nói hoặc viết.

Thủ pháp thường được giáo viên sử dụng là đàm thoại. Đàm thoại được tiến hành khi sinh viên có được những kỹ năng cần thiết, hiểu được nội dung văn bản văn học. Giáo viên khi ấy với các câu hỏi của mình, dẫn dắt sinh viên tự khai thác chủ đề tư tưởng tác phẩm, bố cục, cốt truyện, đặc trưng của hệ thống hình tượng. Để hoàn thành được nhiệm vụ đặt ra, giáo viên cần chuẩn bị kỹ lưỡng trước dàn bài, theo dàn ý đó dẫn dắt sinh viên đàm thoại nghệ thuật.

Trong thời gian đàm thoại, giáo viên cần phải kiểm soát được tình thế để đàm thoại không đi chệch hướng, để sinh viên có thể nói rõ những ý kiến và suy luận của họ.

“Phương pháp luận giải vấn đề được hiện thực hóa với những thủ pháp: dạy sinh viên các bước phân tích tác phẩm văn học: phân tích hình tượng nhân vật văn học, phân tích ngôn

ngữ, bố cục tác phẩm” [1] ...được tiến hành thông qua hệ thống câu hỏi do giáo viên đưa ra, nội dung những câu hỏi bám sát những vấn đề đặt ra trong tác phẩm. Những câu hỏi này mang tính phân tích và tổng hợp. Những câu hỏi, bài tập có thể giúp sinh viên hiểu nghĩa trong ngữ cảnh cụ thể, làm rõ nội dung, hình tượng nghệ thuật. Những câu hỏi này nhằm làm rõ đặc thù cốt truyện của tác phẩm, làm rõ tính cách nhân vật, đi sâu vào khai thác chủ đề chính của tác phẩm trong sự thống nhất giữa nội dung và hình thức.

Những câu hỏi và bài tập do giáo viên đưa ra phải giúp sinh viên làm rõ mối quan hệ của hình tượng nghệ thuật chủ đề tư tưởng và phương tiện diễn đạt .

Cần phải dạy sinh viên tự tìm ra đề tài, tự phân tích tác phẩm văn học. Với mục đích đó, giáo viên phải ứng dụng những thủ thuật sau: giáo viên đề nghị sinh viên tự đặt câu hỏi, tìm được vấn đề cốt lõi để phân tích tác phẩm văn học, thử trả lời những câu hỏi, giải quyết vấn đề.

Một trong những thủ pháp quan trọng của phương pháp luận giải vấn đề là đàm thoại. Đàm thoại luận giải vấn đề được xây dựng theo dàn ý sau:

1) Những câu hỏi tổng quát hướng tới làm rõ cảm nhận chung, cảm nhận toàn bộ tác phẩm.

2) Những câu hỏi hướng sự tập trung của sinh viên tới ngôn ngữ nghệ thuật, hình tượng nghệ thuật.

3) Những câu hỏi chung giúp sinh viên tự khám phá chủ đề, nội dung tư tưởng của tác phẩm” [3].

Ví dụ: Về hình tượng Đancơ trong truyện ngắn “Bà lão Izergin” của Gorki có thể đặt những câu hỏi sau:

- Hình tượng nghệ thuật trong tác phẩm là gì? Hãy viết những từ khóa miêu tả hình tượng trái tim bùng cháy.

- Gorki sử dụng những thủ pháp nghệ thuật điển cảm nào để xây dựng hình tượng trái tim Đancơ?

Hình tượng Đancơ có mối liên hệ chặt chẽ với hình tượng thảo nguyên, nhân cách hóa tự do. Vì vậy, cần đề cập đến hình tượng này.

- Hãy lựa chọn từ nằm trong trường nghĩa với từ “thảo nguyên”

Khi sử dụng phương pháp luận giải vấn đề, cần cho sinh viên tiến hành các hoạt động sau: phân tích một đoạn hay cả tác phẩm, kể lại chuyện, lựa chọn những đoạn trích dẫn để trả lời những câu hỏi cho sẵn, phân tích hình tượng nhân vật, so sánh tính cách nhân vật, lập dàn bài cho bài phát biểu, bài luận, phân tích vấn đề, phân tích từng phần và tổng hợp vấn đề, trình bày toàn bộ kết quả phân tích tác phẩm...

4. Phương pháp tự nghiên cứu tác phẩm văn học

Mục đích của phương pháp này là chuẩn bị cho sinh viên tự nghiên cứu tác phẩm văn học, biết đánh giá giá trị tư tưởng, nghệ thuật của tác phẩm đó.

Sử dụng phương pháp này “giáo viên không chỉ đặt hàng loạt câu hỏi hay vấn đề, mà còn đưa ra cách để giải quyết những vấn đề đó, dạy sinh viên cách thu thập tư liệu, phân tích, hệ thống hoá những vấn đề, chỉ ra những thủ pháp để hiện thực hóa những vấn đề đó” [1]. Về phía sinh viên, cần vận dụng tốt những kỹ năng, kỹ xảo có sẵn để hoàn thành những bài tập được giao.

Khi dạy theo phương pháp này, giáo viên sử dụng những thủ pháp: đưa vấn đề cho cả lớp

hay một nhóm nhỏ thảo luận, chỉ rõ những nguồn tư liệu, sách giáo khoa hay gợi ý họ tự tìm kiếm chúng, đưa ra đề tài cho những giờ seminar để giải quyết một trong hai vấn đề trọng tâm: chủ đề tư tưởng của tác phẩm văn học hoặc những vấn đề được đặt ra trong tác phẩm văn học đó.

Khi đưa ra những vấn đề, chủ đề, những nhiệm vụ, giáo viên cần hướng dẫn sinh viên cách tự tìm kiếm tài liệu, giúp họ hiểu và xác định được những vấn đề phức tạp, giúp họ tự phân tích trích đoạn, các phần của tác phẩm, phân tích hình tượng các nhân vật với quan điểm riêng của bản thân, đánh giá bộ phim vừa xem hay tiểu phẩm trên truyền hình.

Phương pháp luận giải vấn đề và phương pháp tự nghiên cứu tác phẩm văn học giúp sinh viên phát triển khả năng tư duy, luận giải, thúc đẩy việc học văn học Nga của sinh viên.

5. Phương pháp phiên bản

Phương pháp phiên bản được xem như là cách để khai thác và củng cố nội dung đã đọc.

Thủ pháp chính của phương pháp này là đàm thoại, phiên bản, các loại tường thuật nói hay viết, học thuộc lòng tác phẩm (thơ hay một đoạn văn), bài giảng khái quát, sử dụng các phương tiện kỹ thuật vào nghiên cứu tác phẩm văn học.

Phương pháp này được hiện thực hóa bởi các loại hoạt động của sinh viên: ghi lại dàn bài hay tóm tắt bài giảng của giáo viên, chuẩn bị những câu trả lời miệng theo ngữ liệu bài giảng của giáo viên, chuẩn bị những báo cáo, bài thuyết trình mang tính tổng hợp về một vấn đề, chủ đề đã định.

Phương pháp phiên bản được sử dụng trong các giai đoạn dạy văn học khác nhau với mục

đích khác nhau. Trong khi tham gia vào đàm thoại, khi trả lời câu hỏi của giáo viên, sinh viên liên tưởng, tái tạo lại những hiểu biết, những kiến thức đã thu nhận được trước đây.

Đàm thoại không chỉ nhằm kiểm tra mức độ sinh viên hiểu văn bản vừa đọc, mà còn chuẩn bị cho họ cảm nhận văn bản văn học.

“Tường thuật là một trong những hình thức giúp sinh viên nắm vững được văn bản nghệ thuật”[3]. Giáo viên yêu cầu sinh viên thuật lại văn bản theo cách của mình, yêu cầu họ chuẩn bị thuật lại nội dung, sát với văn bản, thuật lại một đoạn văn nào đó, thuật lại với sự thay đổi ngôi của người kể chuyện.

Tường thuật đảm bảo cho việc hiểu nội dung tác phẩm cũng như việc phân tích tư tưởng nghệ thuật được sâu hơn.

Phương pháp phiên bản đảm bảo việc thu nhận kiến thức được tự giác và bền vững và là phương tiện quan trọng để phát triển và hoàn thiện tiếng Nga của sinh viên nước ngoài học tiếng Nga.

6. Kết luận

Những phương pháp kể trên đã và đang được triển khai trong việc dạy môn văn học Nga ở khoa Ngôn ngữ và Văn hóa Nga của trường Đại học Ngoại ngữ-ĐHQGHN. Mỗi phương pháp có một vị trí nhất định trong việc kích thích hoạt động có nhận thức của sinh viên và phát triển ở họ kỹ năng quan trọng trong học văn học Nga nói riêng và tiếng Nga nói chung. Trong quá trình giảng dạy văn học Nga, giáo viên, phụ thuộc vào nội dung tư liệu, mục đích của giờ học, chương trình học có thể sử dụng phương pháp này hay phương pháp khác, nhằm khơi dậy khả năng chủ động, sáng tạo của thầy và trò, thúc đẩy sự phát triển kỹ năng thu nhận

kiến thức của sinh viên, đồng thời giúp họ cảm nhận cái hay, cái đẹp của văn bản văn học nghệ thuật.

Tài liệu tham khảo

- [1] Кудряшев Н.И. Взаимосвязь методов обучения на уроках литературы, Москва, Просвещение, 1981.
- [2] Нгуен Тхи Ко, Обучение чтению художественных текстов вьетнамских студентов-русистов на продвинутом этапе, Кандидатская диссертация педагогических наук, Ханой, 2007.
- [3] Методика преподавания русской литературы в национальной школе, Ленинград, Просвещение, 1983.
- [4] Методика преподавания литературы, Москва, Просвещение, 1985.

The Methods and Techniques in Teaching Russian Literature to Vietnamese Students of Russian

Nguyễn Thị Cơ

*Department of Russian Language and Culture, University of Languages and International Studies,
Vietnam National University, Hanoi, Phạm Văn Đồng street, Cầu Giấy, Hanoi, Vietnam*

Abstract: In this article, the author would like to present some Russian literature teaching methods to Vietnamese students of Russian such as method of creative reading, method of making and analyzing questions, self-study method and reproductive method. Accompanying these methods are the techniques employed to encourage students' self-studying, assisting them in their learning Russian literature effectively, developing and consolidating their reading skills, and enhancing awareness of the beauty implied in a literary text.

Keywords: Russian literature, method of creative reading, method of asking questions and problem-solving, self-researching method, reproductive method, techniques